

مولفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در عراق با تاکید بر کردهای شیعه

علیرضا زرگر^۱
علی مولایی^۲

چکیده

هدف این پژوهش شناسایی‌های منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در کشور عراق با تکیه بر کردهای شیعه مذهب (فیلی) است. قدرت نرم به بیان نای به این معناست که کاری کنیم که دیگران آنچه را طلب کنند که ما می‌خواهیم. این امر نیازمند شناخت و به کار بستن منابع نرم افزاری در کشورها با توجه به زمینه‌های فرهنگی، سیاسی اجتماعی هر یک از جامعه هدف است. روش پژوهش از نوع تاریخی-کیفی (تحلیل تماتیک) است و جامعه آماری آن شامل اسناد دست‌اول و منابع تاریخی و همچنین، مصاحبه با افراد مطلع و متخصصان و نخبگان بوده است، روش نمونه‌گیری از نوع هدفمند بوده است. نتایج نشان می‌دهد که علیرغم مشترکات تاریخی، نژادی، قومی، زبانی، مذهبی وجود مستقلات و زمین در برخی از استان‌ها نظیر ایلام، سابقه زیست سالیان متمادی در ایران در زمان تبعید، و نیز تعامل و تعاون آنان با نیروهای انقلاب و... از یک طرف، با توجه به با وجود جمعیت جوان زیاد (که به راحتی تحریک و تهییج می‌شوند)، بیکاری، فقر اقتصادی منطقه و سرمایه‌گذاری عظیم مادی، معنوی، رسانه‌ای، فکری جبهه استکبار از طرف دیگر، احتمال گرایش برخی عناصر سست ایمان و غافل به سمت و سوی آنان را متصور است.

واژه‌های کلیدی: کردهای فیلی-ایران- قدرت نرم، جمهوری اسلامی ایران، عراق.

۱. استادیار علوم سیاسی دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
a.zargar.1976@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان، همدان، ایران.

مقدمه

قدرت نرم نیز بعد نامحسوسی، غیرمادی و نرم‌افزاری دارد و متکی به جهات ذهنی و مجموعه باورها، ارزش‌ها و بایسته‌هایی است که بر پایه عناصری در درونشان یعنی ذهن و قلب افراد (حوزه ادراکی - احساسی) شکل می‌گیرند و تجلیات عینی آنها را که در اعمال و رفتار انسانی نمودار می‌گردند جهت می‌دهند. این بعد از قدرت، توانایی شکل‌دهی به توجهات دیگران است و جنس آن از نوع اقتناع. (حیدری فر و دیگران ۱۳۹۵: ۱۳). جوزف نای براین عقیده است که قدرت نرم، توجه ویژه‌ای به اشتغال ذهنی کشور دیگر از طریق ایجاد جاذبه است و نیز زمانی یک به قدرت نرم دست می‌یابد که بتواند اطلاعات و دانایی را به منظور پایان دادن به موضوعات مورد اختلاف را به گونه‌ای ترسیم کند که از آنها امتیاز بگیرد (نای، ۱۳۸۹). قدرت نرم توجه به اشغال فضای ذهنی شهروندان دیگر جوامع از طریق ایجاد اقتناع است و هدف آن در درجه نخستین افکار عمومی خارج کشور است. در قدرت باید دید دنیا چگونه به ما می‌نگرد، نه این که ما چگونه به دنیا می‌نگریم (هرسیچ و دیگران ۱۳۸۸: ۲۲۸) توانایی ایجاد رضایت در مخاطب به وسیله ایجاد جذابیت در فرهنگ و ارزش‌ها و حتی سیاست خارجی از طریق متقاعد کردن، همان قدرت نرم است. که در برابر شیوه آمرانه در قدرت سخت به کار می‌رود (دارا، خاکس، ۱۳۹۷: ۵۹) از دیدگاه قدرت نرم این موضوع منجر به کاهش هزینه‌های اقدام و همچنین مشروعیت بخشی به اقدامات سیاسی خواهد شد (جمشیدی و محمدی گهرویی، ۱۳۹۱: ۲) به عبارت دیگر تئورسین قدرت نرم شخصیت نئولیبرال آمریکایی جوزف نای است که قدرت نرم را به عنوان بخش مهمی از منابع قدرت ملی آمریکا تلقی می‌کنند بر ضرورت بهره‌گیری از آن در سیاست خارجی و امنیتی آمریکا اصرار دارد (سلیمانی پورلک ۱۳۸۶: ۸). جوزف نای قدرت را در سه دسته فرهنگی، عقیدتی و نهادی تقسیم بندی می‌کند (کریمی فرد ۱۳۹۹: ۸۴) به نظر نای مفهوم قدرت در حال تغییر از قدرت سخت به عناصر معنایی تر مانند توان تولید فرهنگی و قدرت جذابیت در حال حرکت است (عباس‌زاده فتح‌آبادی و رحیمی مقدم، ۱۳۹۹: ۱۹۳). حفظ و ارزش قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران نیازمند شناخت و به کار بستن منابع نرم‌افزاری خود در این کشورها و جوامع با توجه به زمینه‌های فرهنگی، سیاسی اجتماعی هر

یک از کشورهای هدف است. یکی از کشورهای منطقه خاورمیانه از لحاظ عملکرد قدرت نرم ایران، کشور عراق است (عسگرخانی ۱۳۹۰: ۹۳۴). قدرت نرم توجه به اشغال فضای ذهنی شهروندان دیگر جوامع از طریق ایجاد اقتناع است و هدف آن در درجه نخستین افکار عمومی خارج کشور است. در قدرت نرم باید دید دنیا چگونه به ما می‌نگرد، نه این که ما چگونه به دنیا می‌نگریم. رسیدن به این مهم مستلزم شناخت و به کار بستن منابع نرم افزاری در کشورها و جوامع با توجه به زمینه‌های فرهنگی، سیاسی اجتماعی هر یک از کشورهای هدف است. یکی از اقوام منطقه خاورمیانه از لحاظ عملکرد قدرت نرم ایران، که می‌تواند تأثیر بسیاری بر قدرت نرم ایران بگذارد؛ کردهای شیعه مذهب (فیلی) کشور عراق است. این اکراد؛ کردهای شیعه ایرانی تبار هستند که سالیان متمادی در مرزهای غربی ایران زندگی نموده و در ادوار مختلف تاریخ بر اثر تحدید مرزها، تحمیل قرار دادها و جابجایی جغرافیایی حدودین دو کشور، ظلم و ستم والیان، تحریم‌های شدید رضاخان، بروز قطعی و... در مقابل؛ وجود مکان مقدسه و عبات عالیات که همیشه پناهگاه شیعیان و مسلمانان بوده به امید زندگی بهتر به آن سوی مرز متواری، یا مهاجرت نموده یا بالاجبار ساکن شدند. کردهای فیلی به علت استقرار در مناطق استراتژیکی، سنخیت فرهنگی نژادی قومی و مذهبی دارای پتانسیل مطلوبی برای کشورمان می‌باشند. در نهایت هدف تحقیق حاضر مطالعه مؤلفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در عراق با تأکید بر کردهای شیعه است.

مبانی و رویکردهای نظری

قدرت نرم

قدرت نرم موضوع تازه‌ای در علم سیاست نیست و ایده جذابیت به مثابه قدرت، قرن‌ها پیش از تبیین نظریه آن وجود داشته است (نجفی و خسروی ۱۳۹۸: ۳۵) با مذاقه در تعاریف ارائه شده از قدرت می‌توان تغییر پارادایم قدرت سخت افزاری را به جنبش نرم افزاری را مشاهده کرد و به عبارت دیگر واقعیت‌های کنونی نشان دهنده آن است که تأکید صرف بر قدرت افکنی، موفقیت‌پذیری را دربر ندارد و به اعتقاد بسیاری از دانشمندان قویترین کشورها همواره، قویترین باقی نخواهد ماند مگر آنکه قدرت خود را به حق تبدیل کنند. ترجمان این گفت، تبدیل قدرت سخت به قدرت نرم است (عباسی سرمدی و آید ۱۳۹۶: ۱۵۴) قدرت نرم برخاسته از جذابیت

فرهنگ، ایده‌های سیاسی و سیاست‌های یک کشور است (موسوی ۱۳۹۹: ۲۸۵). قدرت نرم به بیان نای به این معناست که کاری کنیم که دیگران آنچه را طلب کنند که ما می‌خواهیم. این چهره قدرت را می‌توان قدرت غیرمستقیم یا رفتار جذب کننده قدرت نامید (پورسعید ۱۳۸۹: ۳۵) به تعبیری قدرت نرم توانایی تعیین اولویت‌هاست، به گونه‌ای که با دارایی‌های ناملموس مثل داشتن جذابیت‌های فرهنگی، شخصیتی و ارزش‌های نهادی و سیاسی، مرتبط به همسو باشد. تا اینکه سیاست‌های قابل قبول و دارای اعتبار معنوی را پدید آورد (افخمی و دیگران ۱۳۹۹: ۱۵۱) وجه مشترک قدرت نرم و سخت متقاعد کردن رقیب به شیوه‌ای متفاوت در شیوه‌ها و ابزارهای متقاعدکننده امروز اهمیت قابل توجهی دارند (میرانی ۱۳۸۹: ۱۷۹)

قدرت نرم بنیاد زیرساخت و جوهره اصلی امنیت همه جانبه یک نظام سیاسی است (نایینی ۱۳۸۹: ۲۹) قدرت نرم و ماهیت آن اجتماعی است که قدرت اجتماعی ظرفیت کنترل رفتار دیگران به صورت مستقیم یا غیرمستقیم از طریق عملکرد گروه‌ها می‌باشد (دهقانی فیروزآبادی و رستگاری یزدی ۱۳۹۴: ۶۶-۶۵)

هنگامی که قدرت نرم را به عنوان ابزاری در رقابت بین دولت‌ها به کار گرفته شود، دیگر نمی‌تواند به عنوان کوشش‌های نرم و بی‌گناه برای ملت در نظر گرفته شود (آقامحمدی ۱۳۹۹: ۱۷۴)

برای موفقیت در عرصه ابعاد نرم‌افزاری قدرت از سوی دولت‌ها با توجه به شرایط و ویژگی‌های فرهنگی، مذهبی، سیاسی، اجتماعی هر منطقه و هر کشور متفاوت است (حق پناهیان و دیگران ۱۴۰۰: ۱۴۷) حفظ یکپارچگی دولت، گسترش ارزشها، ایده‌ها، رونق اقتصادی، ارتقای امنیت ملی حمایت از پروژه‌های ملی و توسعه قدرت اهداف مشترکی هستند که تمامی حکومت‌ها متناسب با امکانات خود چون تلاش می‌کنند با آنها برسد. اما میزان موفقیت و ارتباط مستقیم با سطح توسعه و قدرت نرم بین‌المللی را دارد (شرف و فاضلی، ۱۳۹۹: ۲۲۴) بنابراین همه دولت‌ها به خصوص آنهایی که به صورت بالقوه دارای منابع متعدد قدرت هستند سعی بر شناسایی منابع قدرت خود دارند و هدف آنها استفاده بیشتر از منابع قدرت نرم و هوشمند برای نیل به اهداف خود هستند (حدیدی ۱۳۹۹: ۱۸۱)

قدرت [نرم] دارای تنوع است که جنبه‌های فرهنگی روانشناختی را در بر می‌گیرد که پیش از آن به این خواسته همت گماشته نمی‌شد و این اتفاق به دلیل انقلاب اطلاعاتی، ارتباطی قابل اعتماد اقتصادی مشترک و افزایش نقش بازیگران غیردولتی و تحول در موضوعات سیاسی و تغییر

دموکراتیکی رخ داد، که به افزایش قدرت نرم و تاثیرگذاری آن و سپس تکیه دولت‌ها وحدت بین المللی برای قدرت نرم در برابر به کارگیری قدرت سخت منجر شد (مهرنیا ۱۳۹۹: ۲۹۳-۲۹۲)

نظریه سازه انگاری

مکتب سازه انگاری مطالعات امنیتی سازه انگاری مربوط به نویسندگانی مانند ایمانوئل آدلر، مایکل بارنت، پیتر کاتز شتاین و اسکندر ونت می باشد. مطالعات امنیتی سازه انگاران بر دو فرضیه عمده بنا شده است اول آنکه ساختارهای اساسی سیاست بین الملل ساخته و پرداخته ساختارهای اجتماعی است و دوم آنکه تغییر تفکر در خصوص روابط بین الملل می تواند منجر به تغییر وضعیت امنیت بین المللی را بهبود آن گردد (عبدالله خانی، ۱۳۸۲: ۱۸۰) سازه نگاران سرچشمع امنیت و ناامنی را در نحوه تفکر بازیگران نسبت به پدیده‌ها و موضوعات خصوصاً منافع و تهدیدات می دانند و معتقدند هر اندازه ادراکات و منطق متقابل بازیگران نسبت به پدیده‌ها و موضوعات نامتجانس و متناقض باشد میزان بی اعتمادی میان آن افزایش بیشتری می یابد و دولت‌ها بیشتر به سوی خود محوری حرکت می کند (عباسی اشلقی و فرخی ۱۳۸۳: ۸۴) سازه انگاری مفهوم امنیت در رویکرد سازه انگاران در تشکیل اجتماع امنیتی با مفهوم امنیت در مطالعات امنیتی ماتریالیستی دارای تفاوت‌هایی است اول آنکه آنان امنیت را در چارچوب مضیق محور نظامی مردود می دانند و اظهار می دارند چنانچه اجتماعی امنیتی در درون خود دچار جنگ باشد نمی توان آن را یک اجتماع امنیتی نامید این تحقیقات نشان می دهد که برای سازنده نگاران صرفاً امنیت نظامی و به بیان دیگر مصون بودن از تهدیدات خارجی ملاک نمی باشد. بلکه امنیت در داخل اجتماع و در دیگر ابعاد و سطوح و گسترده تری نیز مدنظر است دوم آنکه انگاران تحصیل امنیت را از طریق موازنه قوا و بازدارندگی نامناسب می دانند در حالی که به مسئله اطمینان، اعتماد و همکاری برای تحصیل امنیت تأکید دارند اصرار این رویکرد به تحصیل امنیت از اعتقاد آنها به بستر اجتماعی امنیت می باشد (راسخی ۱۳۷۶: ۱۶۲). در تحلیل سازه انگارانه، کنش تا حدود چشمگیری تابع شناخت دانش است. هر بازیگری به عنوان حامل یک هویت، فهمم و انتظار ویژه از خود دارد و مناسبات خود را با دیگران بر اساس همان فهم شکل می دهد. از طرفی هر بازیگر در رابطه با سایر بازیگران و درباره آنها برداشت خاصی دارد و براساس همین برداشت‌ها که ممکن است کاملاً غیر واقعی باشند است که منافع خاصی را تولید کرده و سیاست‌گذاری می کند. نوع و میزان تعامل میان بازیگران

تا حدود زیادی تابع این تفسیر است که چه کسی (خودی) و کدام بازیگر، دیگر (مشیرزاده ۱۳۸۴: ۳۳۲) آنان به نقش هویت در شکل‌گیری کنش اهمیت بسیاری می‌دهند و معتقدند هویت در نوع، شکل و میزان موقعیت کنش‌ها ایفای نقش می‌کند (دهقانی فیروزآبادی ۱۳۸۸: ۲۲۴). دیدگاه سازه‌انگارانه به این امر می‌پردازد که چگونه هویت‌ها و هنجارهای اجتماعی مردم می‌توانند با روابط نهادیه میان آنها گسترش یابند. از آنجا که منافع از روابط اجتماعی بر می‌خیزد و نه به شکلی تحلیلی و ماقبل آن، لزوماً نسبت به نوع تعامل میان دولت‌ها و همکاری یا تعارض میان آنها نه می‌توان خویش‌بین بود و نه بدبین (هادیان ۱۳۸۲: ۹۲۰) در این دیدگاه دولت‌ها بر اساس هویت زمینه‌مند خود جهان را می‌سازند و بر اساس آن دست به کنش می‌زنند. ولی به طور متقابل نیز در ارتباط با آن ساخته می‌شوند و هویت‌شان، دچار دگرگونی می‌شود. بنابر این سیاست خارجی عمل بر ساختن است و بنا به گفته اسمیت سیاست خارجی آن چیزی است که دولت‌ها آن را می‌سازند (آقایی، رسولی ۱۳۸۸: ۸)

روش پژوهش

روش پژوهش از نوع تاریخی-کیفی (تحلیل تماتیک) است و جامعه آماری آن شامل اسناد دست‌اول و منابع تاریخی و همچنین، مصاحبه با افراد مطلع یا دروازه بان اطلاع بوده است، روش نمونه‌گیری از نوع هدفمند بوده است با توجه به موضوع و حساسیت آن محقق به ناچار از نمونه‌گیری غیر احتمالی با روش عمدی یا قضاوتی و روش نمونه‌گیری انباشتی استفاده کرده است. نمونه‌گیری عمدی یا قضاوتی که یکی از روش‌های رایج در نمونه‌گیری غیر احتمالی است. در این بررسی چند کاربرد داشت. از آنجایی که شناسایی این جمعیت خاص غیر ممکن و پرهزینه بود و فهرستی از عناصر جمعیت در دسترس نبود؛ بنابراین از طریق تماس و ارتباط در محیط طبیعی و خصوصی مربوط به افراد مورد تحقیق انجام گرفت. همچنین از روش نمونه‌گیری انباشتی، با عنوان نمونه‌گیری شبکه‌ای، مراجعه زنجیری یا نمونه‌گیری از نام آشنائی نیز شناخته می‌شود، استفاده گردید. از این جهت به بهمن تشبیه شده، حجم بهمن همراه با غلتیدن در برف (جلو رفتن در هر گام) بیشتر می‌شود. این روش در جمعیت‌هایی که شناسایی آن دشوار است؛ کاربرد دارد. در روش انباشتی برای یافتن نمونه‌های جدید می‌توان از افراد قبلی درخواست کرد یکی از آشنائیان یا افراد دیگری را معرفی کنند. در نهایت با این روش نمونه

گیری انتخاب شدند. برای جمع آوری داده‌ها در این بررسی از تکنیک مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده شده، مصاحبه‌ها از طریق مراجعه حضوری و رودر رو بوده است

یافته‌های پژوهش

- **مروی بر مفهوم و واژه فیلی:** واژه ((فیلی)) در لغت به معنای انقلاب و تمرد و در اصلاح به معنای شجاع، فدایی و انقلابی است (الطریحی ۱۴۳۴: ۲۳) حمید یزدان‌پناه در باره ریشه کلمه فیلی می‌نویسد: شاید فیلی از کلمه فهله یا پهله یا پهلوی باشد. لرستان را نیز فیلی می‌گفتند و بدان جهت که جزء منطقه پهله‌است. پهلو یا پهله نام سرزمینی است که سلسله اشکانی، پادشاهی خود را از آنجا آغاز کرده‌اند و شامل اصفهان، ری، همدان، کرمانشاهان، دینور، سبزان (پشتکوه) مهر جانتقد، نهاوند، قم و قزوین می‌باشد، هم چنین در پشتکوه (ایلام) منطقه‌ای به نام پهله وجود دارد که برخی معتقدند کلمه فیلی معرب شده از کلمه پهله می‌باشد (خیتال ۱۳۶۹: ۱۲۱ به نقل از هاشم‌بیگی، ۱۳۹۱) هنری فیلد و کورزن معنای کلمه فیلی را یاغی ذکر کرده‌اند (هنری فیلد-: ۸۷۳)

- **کردهای فیلی:** کردهای فیلی خود را از لحاظ تاریخی ایرانی می‌دانند (الخیون ۲۰۰۵: ۴۴۵) کردهای فیلی عراق، کردهای شیعه مذهب، ایرانی تباری هستند که اساساً و در طول تاریخ در مناطق غربی ایران مستقر بوده‌اند. ولی در سه دوره زمانی متفاوت و بالاجبار، بخشی از آنها ساکن عراق شده‌اند (مرادی مقدم و بصیرت منش ۱۳۹۸: ۶). در دوره اول مربوط به دوران صفویان است. در این دوره تمام سرزمین کردستان تحت حاکمیت دولت ایران بود. پس از جنگ چالدران (۱۵۱۴ م/ ۸۹۳ ش) و شکست حکومت صفوی از امپراطوری عثمانی، براساس معاهده صلح بخشی از خاک ایران و ساکنان آن، ضمیمه سرزمین عثمانی شدند. دوره دوم مهاجرت در سال ۱۲۴۳ شمسی، بسیاری از ساکنان پشتکوه به دلیل قحطی، افزایش مالیات و بی‌کاری، به عراق مهاجرت کرده‌اند (مرادی مقدم، ۱۳۸۵: ۹۰) به امید یافتن زندگی بهتر بالاجبار به عراق مهاجرت و ساکن این کشور شدند. دوره سوم مربوط به سال‌های ۱۳۰۴ تا ۱۳۱۷ شمسی که در این دوران، رضاخان علیرغم سرکوب کردهای فیلی، هم‌چنان از قدرت و نفوذ آنان بیمناک بود. از این رو سیاست تحمیل فقر اقتصادی شدیدی را در مورد آنان اجرا کرده تا کردها مجبور شوند برای امرار معاش به عراق کوچ کنند (اخوان کاظمی و عزیزی، ۱۳۹۷: ۵۸).

مؤلفه های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران و کردهای فیلی عراق

توجه به این نکته لازم است که منابع مختلف قدرت نرم می توانند در هر کشوری وجود داشته باشد، اما آنچه حائز اهمیت است، نحوه استفاده از ابزارها و شیوه های بکارگیری قدرت نرم است که هر کشوری توانایی انجام آن را ندارد. یک کشور هر چند که از منابع قدرت سخت برخوردار باشد، وقتی قدرت نرم را به خوبی ابراز نکند، ممکن است در اجرای سیاست خود با شکست مواجه شود، نمونه تاریخی این ناکامی اتحاد جماهیر شوروی است که با وجود دارا بودن منابع قدرت سخت، در ارائه نگرش سوسیالیستی خود به عنوان منبع اصلی قدرت نرم خویش ناکام ماند و سرانجام متلاشی شد. (خلجی و حسینی ۱۳۹۱: ۱۱۰ به نقل از صدرپور و دیگران، ۱۳۹۵). ایجاد جذابیت یکی از دوشاخه مهم قدرت نرم است، دیگر شاخصه دیگر شاخصه قدرت نرم توانایی تنظیم اولویت های دیگر کنشگران در عرصه سیاست بین الملل است (احمد زاده و اسماعیلی ۱۳۸۷: ۶۹). بر این اساس مهمترین منابع قدرت نرم عبارتند از

۱. پیشینه تاریخی و تمدنی

پیشینه تمدنی و تاریخی عاملی برای جذابیت بوده و می توان از عناصر تمدنی برای بازتولید مؤلفه های قدرت نرم و در عین حال با اشتراک گذاری مؤلفه های تمدنی و تاریخی ایران با سایر ملت ها می توان بستر اشاعه فرهنگ و ارزش های مندرج در تاریخ ایران را فراهم آورد) قربی و جعفری (۱۳۹۵: ۵۲) سرزمین تاریخی، جایی است که در آنجا زمین و چندین نسل مردم، تأثیری مفید و دوطرفه برهم می گذارند. وطن، جایگاه ارتباطات است و جایی است که متفکرین، قدیسان و قهرمانان در آنجا کار می کردند و نیایش می کردند و می جنگیدند (کریمی مله و دیگران، ۱۳۹۷، ۲۷۴) از این حیث عراق به لحاظ تاریخی و فرهنگی ارتباط قوی و گسترده با ایران داشته است. بین النهرین به مدت هزاران سال از حوزه تمدنی ایران محسوب شده و ایرانیان این سرزمین را "آسورستان" نام نهاده بودند (محمدی ملایری ۱۳۷۵: ۵۷) از دیرباز دو عامل جغرافیایی و فرهنگی باعث به هم تنیدگی جامعه ایرانی و عراقی گردیده است. (بیات ۱۳۹۳: ۵۸). نیمی از کردهای فیلی عراق ساکن در مناطق شرقی این کشور، ایرانی هستند که از جنگ چالدران و براساس معاهدات میان ایران و عثمانی در دوره صفویه از ایران جدا و ضمیمه خاک عثمانی شده اند. (اخوان کاظمی، عزیزی، ۱۳۹۷: ۶۴-۶۳) ایرانی بودن

کردهای فیلی و وجود تمایلات ایرانی در میان آنها موجب شده که همواره در تأثیر پذیری از تحولات ایران باشند و از سوی حکومت عراق نیز مورد سوءظن واقع شوند (مرادی مقدم و بصیرت منش ۱۳۹۸: ۶)

آقای کشتکار در این خصوص و نیز نحوه مقابله با دشمنان مشترک معتقد است: بافت سنتی، مذهبی، علاقه و ذائقه کردهای فیلی به مردم ایران باعث شده که قدرت مانور و شعاع عملیاتی نیروهای بیگانه محدود گردد. این بستر باعث شده است که نیروهای فرمانطقه ای کمتر حضور فیزیکی داشته باشند و برای رسیدن به اهداف خویش به صورت نیابتی با استخدام منابع و بکار گرفتن برخی افراد مزدور یا از تجهیزات و فناوری‌های روز بهره مند شوند (مصاحبه مورخه ۱۴۰۰/۳/۱۵)

۲. زمینه فکری و تاریخی

از نظر فکری و تاریخی کردها به مناطق ایرانی کردنشین وابستگی دارند. بدین معنا که شعرا و ادبای بزرگ کرد عمدتاً در مناطق کردنشین ایران رشد کرده‌اند. (طایی، ۱۳۹۵/۷/۴).

حسین فیلی در این خصوص معتقد است:

کردهای فیلی به علت داشتن اصالت و رگ وریشه ایرانی، نسبت قومی هم با اکراد حاشیه مرزهای غربی دارند و یکی از انگ‌های سیاسی که در طول تاریخ به آنها زده شده و تاکنون نیز با کاهش دامنه آن نیز مرسوم می‌باشد؛ انگ ایرانی بودن است (مصاحبه مورخه ۱۳۹۹/۲/۱۰) آقای خیتال از کردهای فیلی و مسولین استانداری ایلام در این زمینه گفت:

در هنگام تبعید کردهای فیلی توسط رژیم بعث عراق بسیاری از آنان در استان ایلام و در اردوگاه‌ها اسکان داده شدند. به زندگی ادامه با ایلامیان وصلت قومی نموده و بسیاری از آنان جذب بازار کار عمدتاً مکانیکی شده و تعدادی نیز عضو سپاه بدر شدند. البته بسیاری از اکراد فیلی به سایر شهرها از جمله کرمانشاه، قم و... عزیمت نمودند (مصاحبه مورخه ۱۳۹۹/۱/۲۰).

خانم پروانه عزیزی دانشجوی دکترای جامعه‌شناسی سیاسی نیز اذعان داشت:

بسیاری از کردها و از جمله جلال طالبانی ریس جمهور فقید عراق سالها در استان البرز، شهرستان کرج زندگی می‌کردند و حتی نچيروان بارزانی نخست وزير اقليم كردستان در دانشگاه تهران تحصیل نموده است (مصاحبه مورخه ۱۳۹۹/۳/۲۰).

آقای محرمی طور دیگری این حکایت را بیان می‌نماید:

مشکلات خودمان را داشتیم، این مشکلات با ضریب ده برای عراقی‌های مهاجری که به ایران آمده بودند وجود داشت، مشکلات بوروکراسی، حساسیت‌های نژادی، جا و مکان، امکانات آموزشی، پذیرش در دانشگاه‌ها، ازدواج و ... هم وجود داشت. چنین مشکلاتی بخصوص در زمان جنگ برای یک ایرانی وجود داشت، چه برسد به یک عراقی، این‌ها متأسفانه به علت بی‌توجهی ایران به توجیه آنها برای این مسائل باعث شد که فکر کنند چون عراقی هستند، با آنها این طور رفتار می‌شود و اغلب با این برداشت منفی به عراق برگشتند. ایران انصافاً آنچه در توان داشت برای عراقی‌ها انجام داد، ولی مشکلات زیادی وجود داشت که مانع می‌شد تا اینجا به تاریخ حساسیت میان ایران و عراق، حساسیت‌های جنگ، اسرا، کشته‌شدگان، معلولان و مهاجران نیز اضافه شد. (محرمی، ۱۳۹۶: ۱۵۹-۱۵۸)

۳. مذهب تشیع

یکی عوامل بنیادین ملت‌سازی در ایران و عراق مذهب تشیع است. که ایران هسته اصلی جهان تشیع محسوب می‌شود (زین العابدین ۱۳۸۶: ۳۶-۳۳) مسئله تشیع و عراق پیوندی ناگسسته با هم دارند.

تشیع مهم‌ترین مؤلفه جنبه قدرت نرم ایران در عراق جریان تشیع است. اکثریت مردم ایران و عراق مسلمان و پیرو مذهب تشیع می‌باشند این امر تأثیر زیادی بر نوع نگرش مردم عراق نسبت به سیاست‌ها و اقدامات ایران دارد. و تا حدود زیادی موجب به وجود آمدن درک و اعتماد متقابل میان میان دولت-ملت ایران و دولت-ملت عراق شده است (صادقی، عسکرخانی ۱۳۹۰: ۹۳۹) شیعیان بزرگ‌ترین فرصتی که با فروپاشی رژیم بعثی در عراق برای ایران شکل گرفته ایجاد

حکومتی مبتنی بر حاکمیت شیعیان است (یزدانی و صادقی ۱۳۸۸: ۳۴)

کردهای فیلی وابستگی شدید زبانی و مذهبی با کردهای ایلام و کرمانشاه دارند. به سبب داشتن مذهب تشیع اثنی عشری، دولت عراق آنها را از نواحی کردنشین شافعی مذهب شمالی جدا کرده و در استان‌های عربی (عرب‌نشین) دیاله و واسط قرار داده که بر مذهب تشیع اند. (کندال، وانلی، نازدار، ۱۳۷۰: ۱۷۵ به نقل از عظیمی چلونگر، ۱۳۹۱) کردهای فیلی شیعه مذهب عراق که به کردهای فیلی معروف هستند، در مناطق شرقی و شمال شرقی این کشور به خصوص در استان دیاله، شهرهای خانقین، مندلی، مقدادیه، بدره، زرباطیه، کوت، جصان، عزیزیه، می نعمانیه، بعقوبه، علی شرقی، علی غربی، شیخ سعد، کوفه، بصره و عماره سکونت دارند. (کندال و دیگران، ۱۳۷۰: ۷۵) بنابراین مجموعه عوامل مذکور، یعنی شیعه، کرد بودن و هویت ایرانی باعث شد که حکومت بعث از لحاظ سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، بیشترین محرومیت‌ها و آسیب‌ها را برای اقلیت فراهم نمایند. به همین جهت کردهای فیلی نیز دوشادوش کردهای سنی و اعراب شیعه عراق، در ردیف معارضین حکومت صدام قرار گرفته بودند و صدمات و تلفات زیادی را در این راه متحمل شدند. (اخوان کاظمی، عزیز، ۱۳۹۷: ۶۵)

۴. قرابت جغرافیایی

عراق در همسایگی غربی ایران و بیشترین مرز مشترک جغرافیایی، حدود ۱۳۳۲ کیلومتر و با بالاترین اشتراکات فرهنگی با ایران را دارد (بهمنی ۱۳۸۷: ۱۹۳) این کشور طولانی‌ترین مرزها را با ایران دارد. واقع شدن اکثر شهرهای پرجمعیت این کشور در شرق و درکنار مرزهای ایران واز جمله نقاط ضعف ژئوپلیتیکی این کشور است. کردهای فیلی در مناطق شرقی و شمال شرقی این کشور به خصوص در استان دیاله، شهرهای خانقین (کندال و دیگران، ۱۳۷۰: ۷۵) مقدادیه، بدره، زرباطه، جاسان، کوت، عزیزیه، زهیرات، بعقوبه و همچنین شهرهای شیخ سعد، علی شرقی، و کوفه (kurd to day: ۱۳۹۳/۶/۱۳) بصره و عماره سکونت دارند. (کندال و دیگران، ۱۳۷۰: ۷۵) از این طایفه عده زیادی در بین‌النهرین مسکون می‌باشند به طوری که اکثر بستگان و کسان این طایفه در مندلی و علی غربی و نواحی دیگر فعلاً زندگانی می‌کنند. (مرادی مقدم، کشتمند ۱۳۸۸: ۴۹۸)

۵. سیاست

سیاست‌های داخلی و خارجی با توجه به سرعت و وسعت جریان اطلاعات از منابع قدرت نرم محسوب می‌شوند، (دارا، خاکی ۱۳۹۷: ۶۱) عامل دیگر در ایجاد قدرت نرم، سیاست است؛ که تأثیر آن را می‌توان در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی مشاهده کرد. در عرصه داخلی قدرت نرم حاصل از سیاست را می‌توان در: افکار عمومی، رعایت حقوق بشر، کارآمدی قوه قضاییه، پاسخگویی دولت، سیاست مثبت مهاجرتی، جذب توریسم، میزان دخالت جامعه مدنی مطمح نظر قرار داد. در عرصه بین‌المللی نیز حجم و میزان تعامل با سازمانهای بین‌المللی، ارائه کمک‌های بشردوستانه، مناسبات و مبادلات فرهنگی، ارتباطات دیپلماتیک که به طور گسترده و مشارکت در برگزاری کنفرانس‌ها و نمایشگاه‌های بین‌المللی مورد توجه قرار می‌گیرد (افتخاری، بیگی ۱۳۸۹: ۱۵۵) به نقل از صادقی، عسگرخانی (۱۳۹۰) سیاست خارجی هنگامی که به عنوان یکی از منابع قدرت نرم محسوب می‌شود که در نظر دیگران مشروع، مقبول و مسولانه به نظر برسد (نای ۱۳۸۹: ۲۴) سیاست‌های دولت اعم از سیاست داخلی و خارجی که ریاکارانه، متکبرانه و بی تفاوت نسبت به منافع ملی باشد می‌تواند به تضعیف قدرت نرم منجر شود. از این رو می‌توان استدلال کرد که ارزش‌های یک دولت در رفتار داخلی خود در نهادهای بین‌المللی و سیاست خارجی مورد حمایت قرار می‌دهد، اولویت دیگران را شدیداً متأثر سازد (سلیمانی پورلک ۱۳۸۶: ۱۱-۹) سیاست خارجی ایران در عراق شامل حمایت از یکپارچگی و وحدت داخلی عراق، دفاع و پشتیبانی از روندهای قانونی و ساختارهای سیاسی شکل گرفته در عراق پس از صدام، حمایت از حقوق اقلیت‌های قومی عراق، تلاش مستمر در جهت تحقق روند مردم‌سالاری و دموکراسی در عراق، کمک به بازسازی و عمران زیرساختها و اقتصاد بحران زده عراق، کمک در جهت استقرار صلح ثبات و امنیت در سایه همکاری و کمک به دولت قانونی عراق منظور مقابله و مبارزه با تروریسم در این کشور (محمدی گهرویی ۱۳۹۱: ۹۳) در مجموع اتخاذ این سیاست‌ها از نظر مخاطبان عراقی عمیقاً جذاب، مشروع و مقبول تمامی جمعیت عراق جدای از هر نوع هرگونه قومیت، مذهب و نژاد خواهد بود (محمدی گهرویی ۱۳۹۱: ۹۳-۹۲)

۶. دین و مذهب

دین و مذهب مشتمل بر منابع قدرت نرم هستند. وقتی فرهنگ یک کشور ارزش‌های جهانی

را شامل شوند و بنیاد سیاست آن را علایق و ارزشهای مشترک جهانی تشکیل دهند احتمال اینکه نتایج مطلوب تسهیل شود افزایش می‌یابد (نای ۱۳۸۹: ۵۲) دین و مذهب همواره از نیرومندترین عوامل ایجاد نظم و ثبات در ابعاد گوناگون روابط اجتماعی و سیاسی بودند و باورهای مذهبی تداوم اجتماعی را از طریق معنابخشی به حیات جمعی و قاعده‌مندسازی مناسبات گروهی تضمین کرده‌اند (جهانی ۱۳۹۲: ۶) یعنی مذهب و دین بخش مهمی از هویت افراد را تشکیل می‌دهد بنابراین دین چند طریق محتوا و از طریق حضور در زندگی افراد جامعه اعتماد مشارکت روحیه همکاری و تعاون را تقویت کند (فرجی و دیگران ۱۳۹۶: ۴۸) در ایران دین همواره با قدرت و حاکمیت در ارتباط بوده است و در شکل دهی (هویت ملی) نقش برجسته داشته است (محدثی: ۴۴) در ارتباط با مذهب شیعه باید توجه داشت این مسئله از انعطاف‌پذیری بالایی به واسطه اجتهاد پویا برخوردار است (جوادی ارجمند چابکی ۱۳۸۹: ۴۵) آن گونه که نظریه‌ای جامعه‌شناختی و به ویژه نظریه دورکیم آمده، دین سرمنشاء و عامل همبستگی و همدلی بین آحاد و اعضای هر جامعه است، زیرا باعث تقویت روحیه جمعی و اشتراک نظر مردم در خصوص باورها، ارزش‌ها و هنجارها می‌شود (اصفهانی، نوروزینژاد ۱۳۹۲: ۱۰۶) کردهای فیلی وابستگی شدید زبانی و مذهبی با کردان ایلام و کرمانشاه دارند. به سبب داشتن مذهب تشیع اثناعشری، دولت عراق آنها را از نواحی کردنشین شافعی مذهب شمالی جدا کرده و در استان‌های عربی (عرب‌نشین) دیاله و واسط قرار داده که بر مذهب تشیع‌اند (عظیمی چلونگر، ۱۳۹۱). گروه شیعیان کرد هم تحت عنوان فیلی در اطراف خانقین و در استان کوت و العماره و بغداد سکونت دارند. (محمدبان و دیگران ۱۳۹۴).

عصام الفیلی گفته است:

بعد از سقوط رژیم صدام در سال [۲۰۰۳]، به دلیل حجمه‌ای که علیه تشیع در منطقه شد، مذهب تشیع در اولویت توجهات کردهای فیلی قرار گرفت و همین دست‌مایه‌ای شد تا احزاب شیعه با ذکر برخی رخدادهای تاریخی از رابطه فیلی‌ها با مرجعیت، به فیلی‌ها نزدیک شوند. به گفته الفیلی؛ جغرافیایی که کردها در آن زندگی می‌کنند بر اعتقادات آنان تأثیر گذاشته و به دلیل تداخل مناطق آنها با مناطق عرب‌نشین، تعهدات خاصی نهاده [است (www.irna.ir)]

فرهنگ شامل مجموعه‌ای از ارزش‌های ایرانی اسلامی و انقلابی است که مردم ایران در آن سهیم‌اند و به درستی، مطلوبیت و جهانشمولی آن‌ها باور دارند. ایرانیان با سی قرن هنر فرهنگ و معرفت و استمرار هویت فرهنگی خود در طول تاریخ، تأسیس نخستین دولت جهانی در بیش از ۲۵۰۰ سال پیش، سازماندهی نخستین جامعه بین‌المللی که به ادیان و فرهنگ‌های اقوام تحت حاکمیت خود احترام می‌گذاشت. آزادسازی یهودیان از اسارت بابلی‌ها و تاثیرگذاری بر تمدن یونانی، عرب، مغول، ترک صرف نظر از تاثیرگذاری بر فرهنگ غرب از طریق سهم ایرانیان در تمدن اسلامی مباهات می‌کند (رمضانی ۱۳۸۸: ۱۴) در عین حال در جامعه اسلامی نیز فرهنگ منشأ تمامی موفقیت‌ها و شکست‌ها دانسته می‌شود و به دلیل ارتباط فرهنگ با ارزش‌های بنیادی، ترجیحات اساسی و رفتار اجتماعی با تولید قدرت نرم ارتباط نزدیک و قوی دارد (قربی و جعفری) ۴۹: ۱۳۹۵ بنابراین هویت فرهنگی جمهوری اسلامی ایران یکی از بهترین مؤلفه‌های الهام بخش جمهوری اسلامی در جهان اسلام است. این امر در ارتباط با مؤلفه‌هایی مانند انسجام ایدئولوژیک و راهبردی کشورها نقش تاثیرگذار و تعیین کننده‌ای دارد (قربی و دیگران ۱۰۳: ۱۳۹۴) از نظر فکری و فرهنگی -تاریخی کردها به مناطق ایرانی کردنشین وابستگی دارند. بدین معنا که شعرا و ادبای بزرگ کرد عمدتاً در مناطق کردنشین ایران رشد کرده‌اند. (طایی، ۱۳۹۵/۷/۴).

حسین فیلی در این خصوص معتقد است:

کردهای فیلی در اساس رگ و ریشه ایرانی دارند و نسبت قومی هم با اکراد حاشیه مرزهای غربی دارند و یکی از انگ‌های سیاسی که در طول تاریخ به آنها زده شده و تاکنون نیز با کاهش دامنه آن نیز مرسوم می‌باشد؛ انگ ایرانی بودن است (مصاحبه مورخه ۱۳۹۹/۲/۱۰)

۸. آداب و رسوم

رسوم و آئین‌های برآمده از فرهنگ ایرانی هم در صورت بهره‌مندی از ویژگی جذابیت خارجی می‌توانند به عنوان منابع فرهنگی مولد قدرت نرم تلقی شوند که بارزترین مصداق در این زمینه جشن نوروز است. (سعیدی و مقدم فر، ۱۳۹۳: ۱۱۴-۱۱۳) پاسداشت آئین‌های مختلف ایران یکی دیگر از نشانه‌های توجه ایرانیان به فرهنگ باستانی خود است که با وجود مخالفت‌ها و

موانع زیاد در طول سال‌های سال دوام آورده‌اند، آیین نوروز، سیزده‌بدر و چهارشنبه‌سوری در طول تاریخ ایران پابرجا مانده و هر سال از سوی ایرانیان در هر نقطه‌ای از جهان که باشند، جشن گرفته می‌شوند. این آیین‌ها به نمادی از ایران و فرهنگ ایرانی تبدیل شده‌اند و می‌توانند در ایجاد پیوند میان ایرانیان و شناساندن فرهنگ این مرز و بوم به علل دیگر نقش قابل توجهی ایفا کنند. (یزدان فام ۱۳۹۳: ۱۰۱) از آنجا که یکی از منابع اصلی قدرت نرم یک کشور، فرهنگ و ارزش‌های آن کشور است، همگرایی فرهنگی بین دو کشور باعث توسعه و تقویت ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی خاصی مانند، مذهب و فرهنگ شیعی می‌شود که از منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران تلقی می‌گردد. (متقی، حسینی ۱۳۹۱: ۳۶-۳۵)

زمینه‌های فرصت‌ساز در روابط فرهنگی بیش از هر چیزی به وجود زبان مشترک فارسی برمی‌گردد. در مقایسه با سایر هویت‌های منطقه از جمله هویت ترک و عرب، بی‌تردید نگاه کردهای منطقه بیشتر به دلیل سابقه فرهنگی در تمدن ایرانی، به ایران گرایش دارد. به همین دلیل برقراری روابط با ایران البته با فراز و نشیب‌هایی در میان گروه‌ها و گرایش‌های مختلف سیاسی کرد، همواره از اولویت برخوردار بوده و به نوعی نقطه تعادل در میان خود کردها به حساب می‌آید. (بزرگر، ۱۳۸۶: ۱۰۰) به گفته انور عباس استاد زبان فارسی دانشگاه بغداد: عید نوروز در همه مناطق عراق به دلیل تنوع قومی در این کشور، به یک صورت جشن گرفته نمی‌شود، به گفته وی؛ کرد های شمال عراق، نوروز را با اسطوره کاوه آهنگر و پیروزی بر ضحاک گره زده و باشکوه برگزار می‌کنند و معمولاً یک هفته شمال عراق تعطیل است. در بغداد و استان‌های دیاله، کوت و بخشی از استان میسان که کردهای فیلی سکونت دارند. نیز به این مناسبت اهتمام ویژه می‌دهند. و در این روز به دامن دشت و صحرا می‌روند. از قدیم ایام در بغداد رسم بر این بود که کردهای فیلی در پایتخت، اول نوروز را به سلمان پاک (۲۵ کیلومتری جنوب بغداد) در برگیرنده مرقد سلمان فارسی واثر تاریخی طاق کسرا است، می‌رفتند. شهروندان عرب و کرد های فیلی عراق همچنین در روز اول نوروز به زیارت مرقد امیر مومنان (ع) و سرکشی به قبور بستگان در وادی السلام نجف اهتمام می‌ورزند (نوروز در عراق از گذشته تا امروز خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران مورخه ۱۳۹۶/۱۲/۲۹)

تشیع مهم‌ترین مؤلفه جنبه قدرت نرم ایران در عراق جریان تشیع است. اکثریت مردم ایران و عراق مسلمان و پیرو مذهب تشیع می‌باشند این امر تأثیر زیادی بر نوع نگرش مردم عراق نسبت به سیاستها و اقدامات ایران دارد. و تا حدود زیادی موجب به وجود آمدن درک و اعتماد متقابل میان میان دولت- ملت ایران و دولت-ملت عراق شده است (صادقی، عسکرخانی ۱۳۹۰: ۹۳۹) شیعیان بزرگ‌ترین فرصتی که با فروپاشی رژیم بعثی در عراق برای ایران شکل گرفته ایجاد حکومتی مبتنی بر حاکمیت شیعیان است (یزدانی و صادقی ۱۳۸۸: ۳۴)

در دوره اخیر برای کسب قدرت و جایگاه مناسب در ساختار سیاسی جدید بیش از هر چیز با توسل به قواعد و شیوه‌های دموکراتیک به منظور پیشبرد روند سیاسی عراق تاکید کرده‌اند. عامل اصلی گرایش و تاکید رهبران شیعی بر ارتقاء و راهکارهای دموکراتیک بیش از آنکه ناشی از اعتقاد و باور آنها به دموکراسی و هنجارهای دموکراتیک باشد. ناشی از ساختار جمعیتی عراق و سهم شیعیان در این ساختار و در نتیجه بهره برداری راهبردی از آن به منظور دستیابی به حقوق و منافع تاریخی‌شان است. تمایل شیعیان به نهادینه سازی ساختار سیاسی کنونی که می‌تواند تمام گروه‌ها از جمله گروه‌های ایران نسبت به سهم جمعیتی آنها در عراق حفظ کند علت اصلی تلاش آنها برای ایجاد ثبات و امنیت و همچنین ترغیب سایر گروه‌ها و بازیگران خارجی برای اتخاذ رویکرد مناسب در این خصوص است (باقری ۱۳۹۲: ۱۴۰) منطقه ائتلاف راهبردی از طریق عنصر شیعه به این واقعیت بر می‌گردد که بازی‌های آینده در غرب آسیا نه تنها بر اساس ایدئولوژی بر اساس تثبیت حوزه‌های نفوذ و نقش‌ها صورت می‌پذیرد. حمایت ایران از گروه‌های همسو همچون مجلس اعلا، حزب الدعوه و حتی گروه‌های کردی این نه تنها بر اساس مسائل ایدئولوژیک بلکه با نوعی واقع‌گرایی تبیین، منافع ملی و راهبردی نیز در نظر خواهد بود (خضری و همکاران ۱۳۹۴: ۱۷۴) بنابراین صحنه سیاسی عراق جدید محل تلاقی جنبه‌های ایدئولوژیک و عمل‌گرایانه در سیاست خارجی برای نخستین بار بعد از انقلاب اسلامی است (برزگر ۱۳۸۷: ۹۷) با این معنا که صرفاً نباید نگاه ایدئولوژیک به استقبال این واقعیت رفت بلکه منافع ملی ایران ملتزم به اتخاذ راهبردهای سیاسی امنیتی است تا از دیدگاه حمایت از گروه‌های همسو در عراق ائتلاف منطقه‌ای را تشکیل داد تا برای ایفای نقش‌های منطقه‌ای ایران ابزار فشار آن نیز در دسترس باشد (موسوی دهموری ۱۳۹۵: ۸۵)

گسترش نفوذ ایران در عراق جدید به معنای شکل‌گیری نوعی ائتلاف منطقه‌ای میان

جمهوری اسلامی ایران و حکومت آینده عراق است که آثار اجتناب‌ناپذیر بر جغرافیای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی منطقه خواهد داشت. این همکاری می‌تواند دسترسی به تمام نقاط کلیدی منطقه غرب آسیا و به دنبال آن اثرگذاری بر بحران‌های منطقه‌ای از جمله روند صلح فلسطین - رژیم صهیونیستی؛ مسائل لبنان و سوریه؛ دسترسی به حدود ۳۰ درصد از منابع نفتی جهان و برخورداری از یک فرهنگ پویایی شیعه در قالب تقویت نوع جدیدی از دموکراسی و آثار آن بر حکومت‌های محافظه کار منطقه اشاره کرد (موسوی دهموردی ۱۳۹۵: ۸۵). قدرت نرم مذهب شیعه در صورت تحقق و بالفعل سازی در قالب مفاهیم و مواردی چون ولایت محوری، شهادت طلبی، فرهنگ انتظار و اعتراض، مهدویت، ظلم ستیزی و جهاد محوری بر پایه فرهنگ عاشورایی و نظایری از این دست، این پتانسیل را داراست که در بعد تبلیغاتی و نشر از طرف مقابل ایجاد جاذبه نماید و در بعد دیگر به رفتار خاص انگیزه‌های شیعیان عراقی جهت مطلوب و مورد انتظار جمهوری اسلامی ایران را بدهد (جمشیدی و محمدی گهروی ۱۳۹۱: ۸۰-۷۹).

نتیجه‌گیری

منابع قدرت نرم سرمایه‌هایی هستند که این جذابیت را ایجاد می‌کنند. قدرت نرم ابزار رایج متفاوتی، نه زور و نه پول، را برای تولید همکاری مورد استفاده قرار می‌دهد. قدرت نرم از جذابیت برای ایجاد اشتراک بین ارزش‌ها و از وظیفه همکاری برای رسیدن به این موارد سود می‌جوید. (قربی و جعفری ۱۳۹۵: ۴۸). از این رو قدرت نرم ناظر بر جذب کردن بازی‌گران دیگر و شکل دادن به ترجیحات و الویت‌های آن‌هاست نه استقامت از نقد و اجبار فیزیکی (صدرپور و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۵). از مهم‌ترین نکات قدرت نرم، تولید ابزار قدرت نرم و کاربست صحیح آنها می‌باشد که با توجه به چنین قدرت نرم دارای تنوع زیادی هستند که سازمان‌های دولتی و غیردولتی، دیپلماسی عمومی، سرمایه اجتماعی، فناوری و رسانه‌ها را می‌توان نام برد در واقع می‌توان بیان نمود که به وسیله ابزارهای یاد شده قدرت نرم تولید می‌گردد. ولی این ابزار به خودی خود دارای بار ارزشی نیستند و بسته به نوع کاربست آنها و تولیدات‌شان بار ارزشی ایجاد می‌کنند. بنابراین بدون استفاده صحیح از این منابع نمی‌توان موفقیت قدرت نرم را انتظار داشت. (رشاد ۱۳۹۰: ۱۷ به نقل از صدرپور و دیگران، ۱۳۹۵)

گفتمان انقلاب اسلامی با ویژگی‌هایی چون عدالت خواهی و مبارزه با ظلم و استکبار در نقاط

مختلف جهان به ویژه کشورهای اسلامی و منطقه تأثیر شگرفی داشت (لعل علیزاده و دیانت ۱۴۰۰: ۲۱۰). با پیروزی انقلاب اسلامی قدرت نرم ایرانی با کسب مؤلفه‌های اسلامی ایرانی توانست از مرزهای ملی به عنوان یک منبع الهام بخش با استقبال مردم مسلمان منطقه و جهان روبرو شود. گفتمان انقلاب اسلامی با بهره‌گیری از ارزش‌ها و فرهنگ‌های ایرانی اسلامی و شیعی و برجای گذاشتن آثار فراسرزمینی متعدد در منطقه و جهان از هر لحاظ شرایط حضور در چرخه گفتمان در سطح جهانی را دارد (کریمیان و زارعی ۱۳۹۹: ۱۱). ایمان به باورها و ارزش‌های اسلام، علم و تولید علم، معنویت، مراجع و علمای دین، بصیرت، فرهنگ استقامت و شهادت، عدالت‌خواهی ارزش‌هایی هستند که انقلاب اسلامی آن‌ها را مطرح و باز تولید کرده است و از آنجا که با فطرت انسان‌ها سازگار بوده، برای تمام مردم جهان جذابیت دارند. (قربنی و جعفری ۱۳۹۵: ۴۹) به کارگیری پتانسیل‌های فرهنگی و رسانه‌ای، دانشگاهی و تشکل‌های غیردولتی در جهت توسعه و پیشبرد اهداف سیاست خارجی نیز اهتمام و توجه به نقش ایرانیان مقیم خارج و نیز مسلمانان و نخبگان شیفته انقلاب اسلامی به عنوان سفیر فرهنگی کشور و کنشگران مؤثر در همکاری علمی و فنی و اقتصادی با جهان در این راستا قابل ارزیابی می‌باشند (چهرآزاد ۱۳۹۹: ۵۳). بر این اساس توانایی ایجاد رضایت در مخاطب به وسیله ایجاد جذابیت در فرهنگ و ارزش‌ها و حتی سیاست خارجی از طریق متقاعد کردن، همان قدرت نرم است. که در برابر شیوه آمرانه در قدرت سخت به کار می‌رود توجه به این نکته لازم است که منابع مختلف قدرت نرم می‌تواند در هر کشوری وجود داشته باشد، اما آنچه حائز اهمیت است، نحوه استفاده از ابزارها و شیوه‌های بکارگیری قدرت نرم است که نیازمند شناخت و به کار بستن منابع نرم افزاری در کشورها و جوامع با توجه به زمینه‌های فرهنگی، سیاسی اجتماعی هر یک از کشورهای هدف است. یعنی دستگاه سیاست‌گذاری؛ مجریان و متصدیان بایستی راهکارهای نفوذ یا همان قدرت نرم در کشور هدف را پیدا نموده و در جهت تأمین منافع ملی بر روی آن سرمایه‌گذاری نمایند. از جمله این بسترها وجود قوم‌کردهای شیعه مذهب در کشور همسایه عراق می‌باشد. به دنبال شکست ایران از سپاه عثمانی بخش اعظمی از خاک ایران به امپراتوری عثمانی منتظم گردید، از جمله مردمان این مناطق کردهای فیلی بودند که علیرغم قدمت طولانی و نژاد ایرانی و سابقه زیست سالیان متمادی در نوار مرزی، پاسداری، حراست و حفاظت از مرز با شجاعت، سلحشوری که تاریخ پر افتخار ایران زمین نیز محشون و مملو از آن

است. فداکاری‌های آنان تحت زعامت و سرپرستی خاندان ابوقداره و والیان کرد فیلی بود. این مردمان علی‌رغم انفکاک جغرافیایی و پیوستگی تمدنی، قومی، قبیله‌ای، نژادی، مذهبی خود را علیرغم تحمل مشقات در این راه تا کنون ادامه داده و به انحای مختلف متأثر از ایران و تحولات آن به خصوص انقلاب اسلامی بوده و هستند. مدت‌های مدیدی در حاشیه مرزهای ایران در سه استان دیالی، واسط و میسان زندگی نموده و با اقوام خویش در این سوی مرز مرادوات قومی، قبیله‌ای داشته و وصلت و ازدواج‌های زیادی بین آنان صورت گرفته است. با نگاهی سطحی به سطوح طوایف هر دو سوی مرز متوجه قرابت قومی و قبیله‌ای خواهید شد. طوایف ملک‌شاهی، شوهان، ملک خطاوی، بدره‌ای، خزل، کلهر، قره‌سویی و... دقیقاً تبدیل به دو نیم شده که نصف آن ساکن شهرهای دهلران، مهران، صالح‌آباد، سوبار، سرپل خسروی و نیمه دیگر آن در شهرهای و روستاهای عراق اعم از منظریه، نفت‌خانه، قازانیه (دو شیخ) زرباطیه، بدره، جسان، شیخ سعد، علی غربی، علی شرقی، العماره هستند. به گواهی این مردم مرزبانانی وفادار و غیور و نمایندگانی اصیل جهت ترویج فرهنگ غنی ایرانی و اسلامی بوده و هستند. هر چند آن جوری که باید مورد توجه قرار نگرفته و غفلت تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران یا بی‌مهری آنان خلأی در میزان ارادت قلبی آنها نسبت به ایران ایرانی به وجود نیآورده است. چون ژن، خصلت و خوی ایرانی ظلم ستیز و استکبار گریز است. و این فرهنگ جز حیثیت وجودی و شیرازه شخصیتی هر فرد ایرانی بوده که با تأیید و تکمیل مبانی فقهی مذهب جعفری برای کمیت و کیفیت آن افزوده شد. این ویژگی از یک طرف اصالت کردی و تمایل به سرزمین مادری از طرف دیگر آن را به ورطه‌ای هدایت کرد که عواقب شومی برایشان در پی داشت. در این تصادم و مواجهه تاوان سختی را دادند، از تبعید و شکنجه گرفته تا کشتار و دفن دسته جمعی؛ به هر صورت این افراد پتانسیل مطلوبی برای ایران اسلامی است.

منابع

۱. اخوان کاظمی، مسعود و عزیزی، پروانه (۱۳۹۷). «تحلیلی بر وضعیت کرد های شیعه فیلی در عراق»، فصلنامه علمی شیعه شناسی، سال شانزدهم، شماره شصت و یکم.
۲. افخمی، رسول (۱۳۹۹). «عملکرد نهادهای غیردولتی ورزشی به عنوان قدرت نرم در برقراری صلح در سطح بین المللی»، فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، سال دهم، شماره دوم، پاییز و زمستان.
۳. آقا محمدی، ابراهیم (۱۳۹۹). «همه گیری کرونا و تحول در دستور کار جهانی»، فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، سال دهم، شماره اول، بهار و تابستان.
۴. آقایی، سید داود و رسولی، الهام (۱۳۸۸). «سازه انگاری و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال اسرائیل»، فصلنامه سیاست، دوره سی و نهم، شماره یکم، بهار.
۵. باقری، حسین (۱۳۹۲). «بازیگران داخلی در سیاست در ساختار سیاسی عراق نوین و تاثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه آفاق امنیت، سال پنجم، شماره نوزدهم، تابستان.
۶. برزگر، کیهان (۱۳۸۶). سیاست خارجی ایران در عراق جدید، تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک.
۷. بیات، رضی (۱۳۹۶). «اقدامات ایرانیان در عراق از صفویه تا پایان قاجار» چکیده مقالات همایش بین المللی میراث مشترک ایران و عراق.
۸. پورسعید، فرزاد (۱۳۸۹). «مفهوم شناسی گفتمان نرم با محیط راهبردی متاثر از آن»، فصلنامه راهبرد دفاعی؛ سال هشتم، شماره بیست و هشتم، بهار.
۹. جلود خلیل، ابراهیم (۱۳۹۶) رانده شدگان، تهران: سوره مهر.
۱۰. جمشیدی، محمدحسین و محمدی گهرویی، رسول (۱۳۹۳). «جمهوری اسلامی ایران و عراق نوین؛ تبیینی بر کاربرد قدرت نرم در عراق نوین در راستای تحقق ارشهای انقلاب اسلامی»، فصلنامه جامعه شناسی سیاسی جهان اسلام، شماره یکم، بهار و تابستان.
۱۱. جوادی ارجمند، محمدجواد و چابکی، ام البنین (۱۳۹۰). «هویت و شاخص های سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه سیاست، دوره چهلهم، شماره اول، پاییز.
۱۲. جهانی، محمد (۱۳۹۲). «تاثیر اقلیت گرایی مذهب بر امنیت ملی جمهوری اسلام ایران،

- با تأکید بر نقش سلفیت»، فصلنامه آفاق امنیت، سال ششم، پاییز.
۱۳. چهرآزاد، سعید (۱۳۹۹). «هویت ملی به مثابه قدرت نرم، اسلامیت، مدرنیته غربی و تدوین سیاست خارجی ایران ۱۳۹۲-۱۳۸۴»، فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، سال دهم، شماره یکم، بهار و تابستان.
۱۴. حدیدی، حسین (۱۳۹۹). «تجلی قدرت نرم در دعا‌های صحیفه سجادیه»، فصلنامه مطالعات قدرت نرم، سال دهم، شماره دوم، پاییز و زمستان.
۱۵. حق پناهیان، حمیدرضا و دیگران (۱۴۰۰). «رابطه بین حکمرانی خوب و صیانت از سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از مولفه‌های قدرت نرم با نگاهی به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، سال یازدهم، شماره اول بهار.
۱۶. خضری، احسان و همکاران (۱۳۹۴). «ریشه‌یابی منازعات ایران و عربستان»، فصلنامه تحقیقات سیاسی بین‌المللی، شماره بیست و سوم، تابستان.
۱۷. خیتال، جعفر (۱۳۶۹). مجموعه آرا پشتکوه، ایلام: کتابخانه اسماعیلی.
۱۸. الخیون، رشید (۲۰۰۵). احوار العراق تاریخ الما والتخفیف، بغداد: مرکز العراق لابیحات.
۱۹. دارا، جلیل، خاکی، محسن (۱۳۹۷). «جایگاه شبکه مسلمانان میانه رو در اعمال قدرت نرم با تأکید بر جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه قدرت نرم، سال هشتم، شماره هیجدهم، بهار و تابستان.
۲۰. دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال و جدیدی، علی (۱۳۸۹). «نظریه سازه‌انگاری و سازمان‌های بین‌المللی»، فصلنامه حقوق عمومی؛ دوره دوازدهم، شماره بیست و هشتم.
۲۱. دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال و دیگران (۱۴۰۰). «نقش رهبری نظام در کارآمدی دیپلماسی عمومی از طریق مدیریت تصویر»، فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، سال یازدهم، شماره اول، بهار.
۲۲. زین العابدینی، یوسف (۱۳۸۸). «منافع ملی و ژئوپلتیک نوین شیعه»، فصلنامه شیعه شناسی، سال پنجم، شماره نوزدهم.
۲۳. سرمدی، عباس و آید، محمد (۱۳۹۶). «الحاق ایران به سازمان کنفرانس حقوق بین‌الملل خصوصی لاهه از منظر قدرت نرم»، فصلنامه قدرت نرم، سال هفتم، شماره شانزدهم، بهار و تابستان.

۲۴. سلیمانی پورلک، فاطمه (۱۳۸۸). قدرت نرم در استراتژی خاورمیانه ای آمریکا، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۲۵. سلیمانی پولک، فاطمه (۱۳۸۶). «ایران و آمریکا در بستر تعاملات نرم افزاری قدرت و امنیت»، نامه دفاع، شماره دوم.
۲۶. سمیعی اصفهانی، علی رضا و نوروزی نژاد، جعفر (۱۳۹۲). «دولت- ملت سازی بین المللی و خشونت سیاسی در عراق جدید»، مجله پژوهشنامه ایرانی سیاست بین الملل، سال دوم، پاییز و زمستان.
۲۷. شرف، محمد رضا و فاضلی، حبیب الله (۱۳۹۹). «مهاجران و ظرفیت های پیشرفت؛ هم افزایی قدرت نرم ایران و افغانستان»، فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، سال دهم، شماره اول، بهار و تابستان.
۲۸. صادقی، سعید و عسکرخانی، ابومحمد (۱۳۹۰). «بررسی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در عراق جدید»، مجله سیاست خارجی، سال بیست و پنجم، شماره چهارم، زمستان.
۲۹. عباس زاده فتح آبادی، مهدی و رحیمی مقدم، فایزه (۱۳۹۹). «بازنمایی قدرت ملی در رسانه های داعش؛ تحلیل مضمون مجله داعش»، فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، سال دهم، شماره اول، بهار و تابستان.
۳۰. عطایی، فرهاد و دیگران (۱۳۹۰). «دیپلماسی عمومی و قدرت نرم ایران و آمریکا در عراق جدید»، فصلنامه سیاست، دوره چهل و یکم، شماره سوم، پاییز.
۳۱. عظیمی، کیومرث و چلونگر، محمدعلی (۱۳۹۱). «پراکندگی فرق مذاهب تشیع در کردستان»، مجله شیعه شناسی، سال دهم، شماره ۳۹، پاییز.
۳۲. علی پور، سید محسن (۱۳۸۸). «عراق و امنیت در خلیج فارس»، فصلنامه مطالعات خاورمیانه؛ سال شانزدهم، شماره دوم، تابستان.
۳۳. فرجی، امین و دیگران (۱۳۹۶). «تحلیلی بر تدوین الگوی سرمایه اجتماعی شهری بر مبنای جریان اربعین»، فصلنامه مدیریت اجتماعی، دوره چهارم، شماره چهارم، زمستان.
۳۴. الفیلی العلوی، زکی جعفر (۲۰۱۰/۱۴۳۱). تاریخ الكرد الفیلیون و آفاق مستقل، بیروت: موسسه البلاغ.
۳۵. کامران، حسن علی و دیگران (۱۳۹۱). «محیط شناسی ژئوپلیتیکی ایران و عراق»، فصلنامه

- علمی پژوهشی جغرافیا، دوره جدید، سال دهم، شماره سی و سوم، تابستان.
۳۶. کریمی فرد، حسین (۱۳۹۳). «پاندومی کرونا: قدرت نرم، نقش و کارکرد رسانه و افکار عمومی با تأکید بر ایران و امریکا»، فصلنامه علمی قدرت نرم؛ سال دهم، فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، سال دهم، شماره اول، بهار و تابستان.
۳۷. کریمیان، محمد و زارعی، غفار (۱۳۹۹). «نقش بسیج اساتید در تربیت نخبگان سیاسی و تاثیر آن در قدرت نرم مطالعه موردی اساتید بسیجی دانشگاه شیراز»، فصلنامه علمی قدرت نرم، سال دهم، شماره یکم، بهار و تابستان.
۳۸. کشاورز شکری، عباس (۱۳۹۳). فرصت‌ها و چالش‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاور میانه، تهران: دانشگاه امام صادق.
۳۹. لعل‌علیزاده، محمد و دیانت، محسن (۱۴۰۰). «آینده پژوهی و سناریوسازی جایگاه قدرت منطقه ای جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه قدرت نرم؛ بهار و تابستان.
۴۰. متقی، ابراهیم و حسینی، مسعود (۱۳۹۱). «فرصت‌ها و تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در قبال دولت - ملت سازی امریکا در عراق» فصلنامه سیاست دفاعی، سال بیستم، شماره ۸۰، پاییز.
۴۱. محرمی، توحید (۱۳۹۶). عراق جدید و امنیت فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
۴۲. محمدی گهروئی، رسول (۱۳۹۱). بررسی منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در عراق نوین، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس.
۴۳. محمدیان، علی و ترابی، قاسم (۱۳۹۴). «تاثیر تحولات پس از سقوط صدام بر وضعیت کردهای عراق» پژوهش نامه ایرانی سیاست بین الملل، سال سوم، شماره دوم، بهار و تابستان.
۴۴. مرادی مقدم، مراد و بصیرت منش، حمید (۱۳۹۸). «تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر کردهای فیلی شیعه عراق»، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، شماره سی و یکم.
۴۵. مرادی، مقدم مراد (۱۳۸۵). «تاریخ سیاسی و اجتماعی پشتکوه در دوران والیان فیلی»، فصلنامه مطالعات ملی، سال هفتم، شماره ۲۵، شماره یک.
۴۶. موسوی، سید صدرا (۱۳۹۹). «قدرت هوشمند در اندیشه امام خمینی: کاربست نظریه

۴۷. جوزف نای، «فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم؛ سال دهم، شماره اول، بهار و تابستان. مهنیا، حسینعلی (۱۳۹۹)». «قدرت نرم و کارکرد سازمان ملل متحد در سیاست خارجی آمریکا پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱»، فصلنامه مطالعات قدرت نرم، سال دهم، شماره اول، بهار و تابستان.
۴۸. نایینی، علی محمد (۱۳۸۹) «درآمدی بر ماهیت شناسی جنگ نرم و جمهوری اسلامی ایران»، راهبرد دفاعی، سال هشتم، شماره بیست و هشتم، بهار.
۴۹. نجفی، سجاد و خسروی، علیرضا (۱۳۹۸). «مولفه‌های افزایش قدرت نرم و عمق راهبردی ایران در سوریه و عراق پس از ظهور داعش»، فصلنامه آفاق امنیت، سال دوازدهم، شماره چهل و سوم، تابستان.
۵۰. هادیان، ناصر (۱۳۸۲). «سازمانگاری، از روابط بین‌المللی تا سیاست خارجی»، فصلنامه سیاست خارجی، سال هفدهم، شماره ۴.
۵۱. هرسیچ، حسین و تویسرکانی، مجتبی (۱۳۸۸). «تاثیر مولفه‌های هویت ساز ایرانی بر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره سوم، شماره نهم.
۵۲. هرسیچ، حسین و تویسرکانی، مجتبی (۱۳۸۸). «مقایسه میزان قدرت نرم ایران ایالات متحده در خاور میانه»، فصلنامه دانش سیاسی، سال پنجم.
۵۳. یزدان فام، محمود (۱۳۹۳). «دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران، تهران: مطالعات راهبردی».